

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-02>
УДК 316.1, 316.3

Наталія Олексіївна Рябініна

аспірант

Університет податкової служби України,
вул. Університетська, буд. 31, Ірпінь, 08201, Україна
riabininano@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8378-4485>

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНДИВІДУАЛЬНО-КОЛЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Успішний та прогресивний розвиток соціально-економічних орієнтованих, політичних, профільних реформ зумовлено ступенем рівня та розповсюдження довіри і поваги до фундаментальних інституцій, орієнтованих на формування національно-ціннісних пріоритетах згуртованості, співпраці, взаємодопомоги, просування позитивного результативного шляху і іміджу та надійного партнерства, які, особливо, необхідні сьогодні незламній Україні, яка переживає тяжкі часи. Соціальний капітал впливає на всі сфери життя, соціально-культурні, економіко-стратегічні, політичні, правові та інші направлення мають за основу цілеспрямоване зосередження на людині, на підняття рівня добробуту та збереження всесвіту для майбутніх поколінь. Соціальний капітал досить не вивчена економічна складова, досі немає остаточного визначення, розподілу видів і класифікацій, одною із обговорюваних тем в наукових колах є вимір цього виду капіталу. В статті пропонується визначення поняття «соціальний капітал» автора та аналіз напрямків і аспектів наукових дослідників цього виду капіталу, джерела, напрямки використання, принципи, види взаємозв'язку в суспільстві, які є джерелом індивідуально-колективної економічної стійкості. Порівняльний аналіз соціально-економічного зростання та розвитку соціального капіталу доводить взаємозв'язок та тісне переплетіння єдиних цілей та завдань, взаємозаміну і доповнення один одного. Поведінкові ситуативні компоненти соціальних зв'язків і кооперативних взаємодій, внутрішній стрижень стресостійкості, рівень освіченості і розуміння допомагають спільноті долати кризові ситуації і негаразди української дійсності та реаліях сьогодення України. Саме соціальний капітал розглядається, як ресурс реальних сприянь на позитивний фактор формування та розвитку чіткої парадигми розвитку соціально-економічного клімату українського суспільства, бізнесу, держави.

Ключові слова: **соціальний капітал, економічна стійкість, індекс процвітання, взаємозв'язок суспільства, соціально-економічний рейтинг.**

JEL Classification: M15; A14; O35; D71.

Як цитувати: Рябініна, Н. О. (2022). Соціальний капітал як джерело індивідуально-колективної економічної стійкості. *Соціальна економіка*, 64, 13-22. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-02>

In cites: Riabinina, N. (2022). Social capital as a source of individual-collective economic stability. *Social Economics*, 64, 13-22. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-02> (In Ukrainian)

Вступ. Сучасне суспільство України переживає скрутні часи не тільки соціально-економічного напрямку, радикальний підйом депресивно-психологічної нестабільності спостерігається в глибинах українського населення, який починає трансформуватися в хронічний стан і несе небезпеку державного масштабу. Для результативності подолання перешкод багатовекторного розвитку держави необхідна поступова переорієнтація психосоматичного позитивного дійства, внутрішня перебудова, починаючи від особистості, територіальної громади, організації, до рівня держави на гнучкі, мирні соціальні взаємозв'язки, взаємодії, довіру, які є базою

соціального капіталу.

Метою роботи та дослідження є визначення поняття соціального капіталу, виділення джерел та принципів економічної концепції для економічного зростання, суспільства та окремої особистості. У статті досліджується становлення та стрімкий розвиток соціального капіталу за останнє десятиліття, його невід'ємних складових: мереж та соціальних структур, які спряють взаємодії і взаємозв'язку між людьми, бізнесом і владою. Перед суспільством стає вагома проблема – подолання перешкод та налагодження системної нормалізації активності та розуміння економічної ситуації в країні, стабільності

стресостійкості всіх напрямлень соціально-економічної сфери, від особистості до гілок влади, запобігання депресивних настроїв та роль соціального капіталу в допомозі позитивних вирішень проблем. Соціальний капітал є ключовим драйвером сучасності, який об'єднує суспільство і надсилає месидж перспективи розвитку нашої країни на майбутнє.

Об'єктом дослідження є нова економічна концепція сучасного розвитку, соціальний капітал, яка направлена на визначення головної ролі людини, з проблемами сьогодення та реалізації подолання індивідуально-колективної стійкості суспільства, що є предметом подальшого практичного застосування.

Огляд літератури. В статті представлений широкий аналіз направленості і багатовекторності вивчення та визначення соціального капіталу, як науковців минулого століття, так і сучасних дослідників економічної концепції. Дж. Колман (2001), П. Бурдьє (Bourdieu, 2002), розкриваючи витoki новітньої концепції соціального капіталу світу і необхідності подальшого розвитку, поставили завдання цілісного спрямування; послідовники: Ф. Фукуяма (2006), О. Кожемякіна (2016) виділили необхідність довіри та взаєморозуміння, Р. Патмен (1993) пов'язав соціальний капітал саме з економічною наукою. Актуалізація проблеми піднімає питання в суспільстві та обговорення в колах наукового товариства. Концепція соціального капіталу на слуху і застосування нового направлення до практичного застосування, становить актуальним принципом української проблематики. Українські вчені: В. Гурочкіна (2019), С. Решміділова, А. Богатчик, А. Тельнов (2021), Л. Скоробогата, Н. Рябініна, В. Джеджула, І. Єпіфанова (2022) та багато інших дослідників соціального капіталу створюють шлях можливостей практичного застосування до українських реалій.

Методологія дослідження. В статті розглянуті методологічні основи визначення, формування та розвитку соціального капіталу, які засновані на принципі системності, практичності та об'єктивності: багатовекторність думок значимості і практичної реалізації економічного направлення, розподіл класифікації взаємодій соціального капіталу, взаємозв'язки суспільства з соціально-економічними явищами сьогодення. Компаративний, порівняльно-аналітичний методи зосереджені та спрямовані на розкритті необхідності та подальшому розвитку економічної концепції, виділяючи стратегічні прогнози та механізми для реалізації та просування використання досліджень у повсякденному житті

особистості. Метод дедукції дозволяє поглиблюватися в глобалізаційну проблематику економіки і за допомогою досліджень соціального капіталу знаходити рішення та їх реалізацію.

Основні результати дослідження. В час скрутних ситуацій, коли потрібно швидко і правильно приймати рішення, людина часто покладається на соціальні зв'язки, мережі, групи, це може бути родинний взаємозв'язок, а може буди об'єднання зовсім незнайомих людей, які мають загальні інтереси та цілі. Ця моральна підтримка, відіграє важливу роль в адаптації, плануванні перспективних питань майбутнього та відновлення соціально-психологічного стану після морально-кризисного лиха. Розширення можливостей та прав суспільства, залучення до активності, гендерна рівність, підтримка історичної пам'яті та народних особливостей, культурно-рекреаційної участі, єднання цілями та майбутнім, все це постулати соціальної згуртованості, які бетонують стійкість. «Стійкість – це здатність людей, домогосподарств, спільнот, країн і систем пом'якшувати потрясіння та стреси, адаптуватися до них і відновлюватися після них таким чином, щоб зменшити хронічну вразливість і сприяти інклюзивному зростанню»¹. Періодичні негаразди і потрясіння, хронічна та коливальна бідність, гострі події чи війна, спалахи пандемій чи захворювань, політичні нестабільності чи нерегульоване, неконтрольоване управління, економічно-соціальна ізоляція чи природні катаклізми сприяють зростанню стресовим та депресивним факторам. Джерела стійкості, які можна виміряти, приводять людей до адаптації і сприймання негараздів, відпрацьовуються та загортаються в процесі розвитку людської самоактуалізації. Характерне стресове повторювання направляє психо-стійкі закінчення в русло ранніх інвестицій для управління та перенапрямків ризиками зриву, гнучке програмування активує захисну панель хронічної вразливості відбудовуючи бар'єр надійності і перспективності. Робота над потенціалом зміцнення стійкості вимагає зміни поведінки, мінімізація впливу ударів, використання засобів, які дають керівництво на визначення проблеми та її подолання на довгостроковий період та трансформацію змін основних стратегічних умов, куруючись своїми особистими активами, процесами, структурою та стратегією існування та життєвого досвіду. Соціальний капітал своїми принципами формує стійкість, допомагаючи людям, підтримуючи один одного. Цей вид капіталу має великі можливості і тому може застосовуватися у

¹ USAID. Що таке стійкість? Чому стійкість важлива? Доповідь Форуму про стійкість 2018 р. <https://www.resiliencelinks.org/about/what-is-resilience> (дата звернення: 16.10.2022).

різних напрямках науки, діяльності, дослідницькі напрацювання можуть використовуватися в усіх сферах життєдіяльності людини, починаючи з глобальних питань на рівні всесвіту чи державних органів влади до особистих простих рішень на рівні сім'ї, роботи чи організації. Соціальний капітал піднімає питання соціальної незахищеності та економічної нерівності, етнічної неоднорідності та соціальної ієрархії, висвітлює людяність, особисті цінності та переконання, зосереджує увагу на головних правилах життя; любов до сім'ї, повага до батьків та літніх людей, релігії, історії та культури своєї країни. На державному рівні розглядає політичні та економічні системи, включаючи формалізовані інституційні відносини і структури, розмір та характер державного загального добробуту населення та характеристики і силу громадянського суспільства та настрою. Вагомий вклад соціального капіталу прослідковується в активній діяльності громадських організацій та правовій і правоохоронній системі захисту населення, захисту забудов природничих територій та навколишнього середовища, контроль роботи транспорту та міських комунікацій, цифрових технологій та телебачення, оцінка освіти та медицини. З поняттям соціального капіталу пов'язані рух, тенденції та виконання норм закону на ринку праці чи проблеми міграції та живої мобільності. Це малий перелік джерел соціального капіталу, який розширюється та збільшується в прогресії проблем сучасності і нашого невпинного життя, занурюючись до глибин сучасного існування людини і тому вимір соціального капіталу є неодмінним атрибутом розвитку та майбутнього. Соціальний капітал поширює можливості та права людей, трансформує

норми і правила соціуму, змінює поведінку в соціумі, стабілізуючи та зміцнюючи потенціал соціальної стійкості. Пропонується ряд заходів для підтримки та посилення соціальної стійкості на мікрорівні індивіда: нав'язування та втручання можуть спровокувати негативні та незаплановані наслідки, знання та вміння практичного застосування соціального капіталу є корисним, розширює зовнішній ресурс спілкування та співпраці між групами та громадами, розвиток у довгострокових перспективах, заохочення грошових інвестицій, розробка та зміцнення високо-технологічних, інклюзивних інноваційних соціальних мереж.

Цей вид капіталу, як джерело стійкості залежить від направленості і контексту, адже соціальний капітал особистості складається із бонусів, які отримуються від багатовекторності соціальних груп, мереж та зв'язків. Соціальний капітал, це щось більше, ніж прості людські перемовини чи стосунки, це низька факторів, які долучають, перетинаючись між собою, довіру, соціальні норми та ідентичність, єдиальну групову структурну приналежність. Сучасна економічна наука досі не визначила остаточне поняття «соціальний капітал», дослідники сформувавши напрямки, де соціальний капітал мав би вагомий пріоритет і більш значуще практичне застосування: - визначення «соціальний капітал» як рівень членства людини та сукупності ресурсів суспільства; - визначення «соціальний капітал» як соціальні структури та сукупності соціальних зв'язків; - визначення «соціальний капітал» як структура мережевих зв'язків та членства в певній соціальній мережі; - визначення «соціальний капітал» існує як об'єднуюче поняття, такі як довіра та норми.

Таблиця 1. Напрями та аспекти визначення поняття «соціальний капітал»
Table 1. Directions and aspects of the definition of the concept of "social capital"

Автори 1	Визначення 2
1. Визначення «соціальний капітал» як рівень членства людини та сукупності ресурсів суспільства	
Дж. Коулмен (2001)	«Соціальний капітал як ресурс, завдяки якому кожна людина має певні можливості, переваги». Соціальний капітал «є певним типом ресурсу, доступного учасникам соціально-економічної діяльності, що виникає у соціальних структурах та полегшує дії їх учасників». «...соціальної організації, котра виступає як продуктивний ресурс соціальної організації, для одного або більше акторів для одного або більше акторів»
П. Бурд'є (Bourdieu, 2002)	«Соціальний капітал є продуктом суспільного виробництва, матеріальної і тим самим класової практики, засобом досягнення групової солідарності. В такому розумінні соціальний капітал виступає не тільки і не стільки причиною економічних вигод, скільки проявом соціально-економічних умов та обставин, він є груповим ресурсом і не може бути вимірний на індивідуальному рівні». «Соціальний капітал – це «...сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних з володінням стійкою мережею більш чи менш інституціалізованих відносин взаємного знайомства та визнання – іншими словами, з членством у групі»
О.Н. Кожемякіна (2016)	«В цілому соціальний капітал розглядається як інтегративний ресурс кооперативних зусиль спільноти, що відображає якість соціальних зв'язків, які уможливають поєднання різних інтересів, взаємопроникнення та узгодження цінностей, сприяючи утворенню широких мереж результативних інтеракцій

Продовження таблиці 1 / Continuation of Table 1

1	2
Е. Гутнін (2001)	«Соціально захищені особи мають у своєму розпорядженні кращі ресурси інструментальної підтримки в разі виникнення економічних негараздів та психологічних труднощів».
Н.М. Левчук (2011)	«Соціальний капітал виступає як запас додаткових матеріальних та психологічних ресурсів і збереження та поліпшення індивідуального та суспільного здоров'я».
2. Визначення «соціальний капітал» як соціальні структури та сукупності соціальних зв'язків	
Т.В. Шаповалова (2013)	«Соціальний капітал», під яким розуміємо систему соціальних зв'язків, контактів, взаємовідносин між економічними агентами, індивідуумами, яка базується на нормах неофіційних або соціальних (довіра, партнерство, визнані моральні цінності) та офіційних або правових (законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, контракти тощо), які використовуються ними для отримання конкурентних переваг (доступ до ресурсів, зменшення трансакційних витрат, обмін інформацією тощо). Соціальний капітал з точки зору економіки розглядається як нематеріальний фактор, який сприяє отриманню агентами економічної вигоди і прибутку та впливає певною мірою на економічне зростання».
Н.В. Коба (2013)	«Соціальний капітал – це сукупність зв'язків і взаємовідносин між людьми, які здатні приносити дохід».
І. Росколотько (2013)	«В самому загальному вигляді соціальний капітал – це інститути, відносини і норми, які формують якісно і кількісно соціальні взаємодії в суспільстві».
Б.В. Саліхов, Б.А. Нейматова (2008)	«Під соціальним капіталом підприємства слід розуміти актуалізовані, цілеспрямовано використовувані (у цьому сенсі – інституціалізовані) внутрішні та зовнішні соціальні зв'язки, які забезпечують цьому підприємству сприятливий внутрішній соціальний «клімат», певну репутацію в суспільстві, а також серед реальних і потенційних клієнтів».
Ю.В. Серета (2015)	«Соціальний капітал у широкому значенні розуміють як ресурс соціальних зв'язків, у який можна інвестувати та який можна трансформувати у інші блага».
3. Визначення «соціальний капітал» як структура мережевих зв'язків та членства в певній соціальній мережі	
Ф. Фукуяма (2006)	«Соціальний капітал – це норми, неформальні норми або цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей».
О.Г. Рогожин, І.П. Макаренко (2013)	«Соціальний капітал є результатом функціонування соціальних мереж міжособистісних взаємодій на основі історично обумовлених культурних цінностей і норм. Їх особливості визначають інституційну структуру суспільства, що, у свою чергу, впливає на характеристики соціального капіталу в контексті його сприятливості для економічного розвитку».
А.О. Приятельчук (2012)	«Соціальний капітал – це, насамперед, здатність індивідів розпоряджатися обмеженими ресурсами на основі свого членства в соціальній структурі».
4. Визначення «соціальний капітал» існує як об'єднующе поняття, такі як довіра та норми	
Р. Патнем (1993)	«Соціальний капітал має свої корені у соціальних мережах, нормах та довірі, що стимулюють координацію і кооперацію для взаємної вигоди».

Джерело: створене за матеріалами дослідження визначення поняття «соціальний капітал» у науковій літературі

Соціальний капітал – це сучасне суспільне благо, користь товарищескості, яке розвивається та створюється людиною для досягнення та прагнення власних пріоритетів та вигод, при соціальній взаємодії суспільства між собою, включаючи добру солідарність між людьми чи групами, полягаючи на спільні соціальні структури (Рябініна, 2022). З однієї сторони, соціальний капітал на основі довіри, взаємоповаги та взаємодії з урахуванням загальних інтересів є гарантом порядку в суспільстві та економіці, беручи роль держави і вносячи вклад в економічний розвиток, горизонтальними зв'язками, та з іншої сторони, формування та накопичення соціального капіталу несе ефективність державного управління та інституцій, тим самим впливаючи на економічні важелі з вертикальними зв'яз-

ками. «Вертикальний передавальний механізм забезпечує більш ефективну роботу державних органів і зміцнення формальних інститутів, необхідних для сприятливого інвестиційного клімату, а горизонтальний, сприяє поширенню інформації та довірі в діловому середовищі, що також підтримує інвестиційну активність... соціальний капітал позитивно впливає на економічне зростання не тільки безпосередньо шляхом освоєння нових знань і вдосконалення технологій, але і побічно, формуючи сприятливе для розвитку соціальне та інституційне середовище. Йдеться про такі параметри середовища як економічна свобода, рівень корупції, бюрократичні бар'єри, умови розвитку малого бізнесу, конкурентоспроможність, доступність венчурного капіталу, ступінь захищеності від криміналу і

свавілля чиновників, рівень наповнюваності контрактів і, нарешті, ставлення суспільства до комерційного успіху.» (Тимохова, 2019).

Одною із важливих проблем сучасного соціального капіталу є виділення ролі і оцінки рівня важливості капіталу та розробки гнучкого та чіткого, застосування на практиці, інтегрального показника, який розкриє значення і вплив економічної стратегії. Враховуючи різноманітність характеристик та бага-

товекторність суспільних співпраці і взаємодії, які впливають на багатовимірність соціального капіталу, пропонується індексно-рейтингова методологія для повної репрезентативної оцінки.

Для аналізу економічної стійкості особистості, виявлення рівня стресоподолання, маємо виділити основні показники світового рейтингу Індексу процвітання Legatum для України за період 2017-2021 роки.

Таблиця 2. 9 ступенів процвітання (порівняльна статистика показників економічного зростання та соціального капіталу України за період 2017-2021р.)

Table 2. 9 degrees of prosperity (comparative statistics of indicators of economic growth and social capital of Ukraine for the period 2017-2021)

Показник	Роки							
	2008	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний рейтинг країни	86	89	102	107	112	96	92	78
Економічна якість та відкритість				84	97	87	77	74
Бізнес-середовище, бізнес-інфраструктура				102	106	99	91	75
Ефективне врядування, демократія та політична участь та верховенство права.				130	129	81	73	77
«Особиста свобода»				95	90	85	85	73
Соціальний капітал				115	119	148	147	102
Національна та особиста безпеки				135	128	145	144	134
Освіта та людський капітал				48	43	37	38	40
Медицина та профілактика				135	137	114	115	104
Природне середовище				108	105	127	110	106
Інвестиційне середовище						113	119	123
Якість життя						95	69	76
Легкість ведіння бізнесу						71	74	72

Джерело: побудовано автором за даними Індексу процвітання Індекс™ процвітання Legatum¹

Вимірювання ступеню безпеки та захисту (негативний вплив війни, терору, конфліктів, злочинності та їх наслідки, які дестабілюють ситуацію). Для України тема міжнародної агресії та військових дій актуальна та болюча. Питання національної та особистої безпеки у 2021 році (134 місце) постало на рівень 2017 року (135), на жаль показники 2022 року вкрай негативні, що впливає на стресостійкість населення і на рівень особистої свободи (виконання основних індивідуальних законних прав і свобод, толерантності та соціальної терпимості). Україна з 2017 року (95 місце в світовому рейтингу) подолала протистояння, розширюючи поняття багатовекторності свободи і у 2021 році вже посіла на 73 місце. Ступень втручання та обмеження владою в управлінські процеси бізнесу (ефективне врядування, демократія та політична участь та верховенство права, рівень корупції) з 130 місця покращило позицій до 77, хоча тема корумпованості державного сектору та органів самоврядування на часі,

що впливає на інвестиційний клімат економічної привабливості (з 113 до 123 місця). Рівень якості життя (житло, матеріальний ресурс, надання послуг, добробут) піднявся за три роки на 19 позицій (з 95 по 76 місце), рівень освіти та людського капіталу (можливості розвиватися та кваліфікації, навички дорослого покоління) укріпився з 48 до 40 місця в світовому рейтингу, охорона здоров'я (доступ до медичних послуг, системи, фактори, ризики захворювання, основне фізичне та психічне здоров'я, рівень смертності, профілактична допомога) з 135 місця перейшла на 104, природне середовище (якість природного середовища, екологічний тиск та зусилля щодо збереження) погіршилося. За період 2017-2021 років Україна мала всі шанси зайняти ключові місця серед розвиваючих країн світу у виконанні цілей сталого розвитку в сфері соціально-економічного зростання. За період 2017-2021 років ми спостерігаємо позитивні показники в економічному секторі: ступінь нормативно-правового вико-

¹ Інститут Legatum. Індекс процвітання Legatum™ 2021 Інструмент трансформації. Шляхи від бідності до процвітання. Соціальний капітал. 50-52 URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/12/PI2021.pdf> (дата звернення: 16.10.2022).

нання актів, відкритість, розвиток та конкурентоспроможність бізнесу, стабільність логістичних сфер та розвинена інфраструктура (102 до 75 місця), відкритість економіки, макроекономічними показниками, основами зростання, економічними можливостями та ефективністю фінансового сектора, економічна якість (бар'єри для інновацій та гнучкість ринку праці, взаємодія між державою та бізнесом в сфері людського капіталу) (84 до 74 місця), давало можливість прогнозувати на 2022 рік позитивну динаміку соціально-економічного розвитку української держави.

Усі вище вказані показники Індексу процвітання взаємопов'язані між собою, утворюючи єдиний організм існування, який не може існувати без людини і її соціального капіталу. Соціальний капітал (міцність та стабільність міжособистісних та соціальних зв'язків та відносин, соціальні норми, інституційна довіра та громадянська активність, підтримка соціальних мереж) зміцнював та укріплював свої позиції впродовж останніх років (115 до 102 місця), наповнюючи суспільство гарантіями та перспективою розвитку.

Таблиця 3. Загальні статистичні рейтинги країн на 2022 рік
Table 3. General statistical ratings of countries for 2022

Країна/напрямок	Україна	Китай	Білорусь	Росія	США	Німеччина	Велика Британія
Кредитний рейтинг	105	31	99	70	13	4	17
Індекс рівня життя	58	55	н\в	51	9	6	17
Ранг корупції	109	78	63	128	22	12	11
Легкість ведення бізнесу	70	46	37	31	8	24	9

Джерело: створена автором за джерелом Take-profit. Біржовий портал №1. Рейтинг Форекс Брокерів 2022¹

За даними світових соціально-економічних рейтингів Take-profit. Біржового порталу №1 статистичні показники при порівняльному аналізі для України невтішні. Війна внесла свої негативні корективи, які впливають не тільки на розвиток економіки (легкість ведення бізнесу – 70 місце, рівень корупції 109 місце (2021 р. – 77 місце), що впливає на низьку кредитку привабливості – 105 місце) як результат рівень інфляції за рік (вересень 2022 року) – 24,6 %, темпи росту ВВП – 19,2 %, рівень безробіття – 10,6 %, ділова довіра – 80%, а і на рівень життя українців (58 місце), який знижується і сприяє нестабільному настрою українського пересічного громадянина. Негативні тенденції розвитку економіки та економічного клімату, нестабільності політичної та соціальної сфери впливає не тільки на загальний стан держави, а безпосередньо на кожного українця. Люди відчувають невизначеність і відсутність перспективи на майбутнє для себе та своїх дітей і шукають допомоги у тих хто поруч і має можливості.

Теорія соціальної взаємодії була вперше згадана у середині минулого століття П. Блау і тема вивчення людської поведінки в обмінні знаннями, базуючись на аналізі особистих переваг та витрат, актуальна і сьогодні. Люди прагнуть максимізувати свою вигоду та прибуток і мінімізувати час та витрати, отримувати більше від своїх взаємодій та взаємозв'язків, що інколи не виправдовує очіку-

вання, «люди можуть прагнути встановити соціальні відносини, щоб отримати більше переваг, в яких вони можуть обмінюватися інформацією в цих соціальних відносинах» (Рак, 2016).

Концепцію соціального капіталу, за висновками дослідження, має три напрямлення: структурний соціальний капітал (мережеві, соціальні структури, наповнення, направленість, гнучкість мережевого контенту, заповнення), когнітивний соціальний капітал (законодавчо-правова база та соціальні норми, використання знань, вмінь та практичне застосування для реалізації планів і проектів) та реляційний соціальний капітал (довіра, соціальна поведінка). Нова концепція має багатовекторність визначення та сприймання, і тому «показник рівня емерджентного соціального капіталу формується на основі джерел структурних, когнітивних, реляційних, інтелектуальні виміри та динамічні процеси розвитку цифрового середовища, яке сприяє взаємодії та формує соціальні мережеві зв'язки» (Джеджула, 2022). Організація, група або окрема людина може виміряти або визначити вартість соціального капіталу, акцентуючи на фактори важливості, переваг та більшої користі і все одно єдиної та кінцевої цифри ми не побачимо. **«Соціальний капітал – є соціальне благо, фактичні і потенційні ресурси, наявність спільноти або системи взаємин між окремими людьми»** (Гурочкіна, 2019.)

¹ Тейк-профіт. Біржовий портал №1. Рейтинг Форекс Брокерів 2022. Статистика по країнам. <https://take-profit.org/> (дата звернення: 16.10.2022).

Бажання бути в соціальному контексті вимагає від нас визнати, що люди є соціальним продуктом, сформованим соціальним впливом і тенденцією сучасності. Соціальне життя в організаціях також включає міжгрупових відносин і соціальні переваги людини разом з членством в групі, і не слід забувати, що все це відбувається в контексті соціальних процесів на рівні широкого суспільства. «Рівень винагороди за виконану роботу за умов реалізації соціального капіталу є продуктивною силою стимулювання та впливу на кінцеві результати роботи у вигляді доданої вартості продукту, товарів та послуг (Гурочкіна &

Решміділова, 2021).

За типами взаємодії та взаємозв'язку можна розділити відносини на тісні зв'язки, які об'єднують коло спілкування між рідними та близькими людьми, друзями, з єдиним або різними соціальними, політичними, релігійними нормами, поглядами та характеристиками, та слабкі зв'язки, які поєднуються членами груп, організацій, громад із спільними або різними інтересами, нормами, соціальними характеристиками та інше. Можна зауважити.. що види зв'язків можуть перетинатися і переходити в протилежний стан.

Рис. 1. Види соціального капіталу за типами взаємозв'язку

Fig. 1. Types of social capital by type of relationship

Усі зв'язки між людьми з точки зору концепції соціального капіталу можна розділити на горизонтальні (склеювання та поєднання) та вертикальні (пов'язання) зв'язки. Склеювання соціального капіталу, передбачають зв'язки між людьми з відносно високим ступенем закритого простору, маючи тісні контакти між собою в межах однієї соціальної групи. Частіше це міські співтовариства, які знають один одного, пов'язані чіткими нормами, вдачами, довірою, інколи позитивними чи негативними наслідками самоізоляції. Поєднання соціального капіталу ми прослідковуємо у зв'язках між людьми, з відмінностями чи різними соціальними групами, які мають можливість підключатися чи приєднуватися до соціальної групи один одного, не включаючи багато спільних норм, але пов'язані взаємністю, повагою та перспективою довіри. Зв'язування соціального капіталу несе норми поваги, довіру суспільства, які взаємодіють між

інституційними, авторитетними агенціями.

Різний рівень наявності та форми соціального капіталу, іноді при нульовому показнику, людина виключається із корисної взаємодії, сходять з шляху соціалізації, інституції, процесів буття, що перешкоджає і зменшує соціальну стійкість. На мою думку, концепцію соціального капіталу за типами взаємозв'язку, як джерела соціальної індивідуально-колективної стійкості, можна поділити на: зв'язуючий соціальний капітал (високий рівень взаєморозуміння та подібності, ставлення до цілей, виконання проектів у єдиному відношенні до ресурсів і можливостей, тісні відносини), об'єднуючий соціальний капітал (єдине розуміння проблеми, але розділ по критеріям (вікові, релігійні)), сполучно-нестійкий соціальний капітал (широкі взаємодії, чіткі правила інституційної влади, основа довіри, поваги та норм).

Головним аспектом соціальної стійкості

особистості при нестабільній та негативній ситуації і фундаментом соціального капіталу є той багаж знань і досвіду, здібностей і навичок, які є у людини, межа можливостей на перспективу і бажання розвиватися у майбутньому. «Концепція бідності несе в собі не тільки обмаль грошей, а й, позбавляє людину пізнати і розкрити себе у повній мірі, здібність приймати правильне рішення й реалізувати свій соціальний капітал» (Туленті, 2022). Чому людина не завжди використовує цей не оцінений особистий арсенал допомоги в складних життєвих ситуаціях інколи ховаючись за власні вимотуючі переживання, а інколи ігноруючи обставини та почуття? «Складна ситуація перестає бути стресовою як тільки ми починаємо ставитись до неї як до певного завдання, що потрібно вирішити. У такому разі життєві труднощі перестають нас лякати і ми зосереджуємось на їх подоланні, а саме: - ретельно аналізуємо проблеми; - шукаємо творчі рішення проблеми; - рішуче керуємо власним життям; - активно відшукуємо шляхи підвищення особистісної ефективності; - надаємо соціальну підтримку та допомогу; - використовуємо складну стресову ситуацію як можливість навчитися новому, збільшити свій багаж ресурсів.» (Ларіна, 2007). Слід концентрувати увагу на позитивному вирішенні проблем, не втікаючи від труднощів, знімаючи релаксацією емоційні стреси та напруження.

Особливу увагу треба приділяти підростаючому поколінню, ми повинні розмовляти з молоддю, вчити правилам спілкування, пояснювати, що життя не розвивається шаблонно та лінійно, і постійно йти уперед, не зупиняючись ні на хвилину, іноді переважаючи тяжкі уроки життя. Прикро, що навички розмови та зв'язку між різними поколіннями сучасності втрачені нами же. З посиленням та стрімким розвитком технічного прогресу ми

відчуваємо голод спілкування «очі в очі», взаємозв'язок не з технологіями, а конкретними особистостями, діалог реальних людей із своїми знаннями та ідеями. Треба створювати не необмежені профілі та систему ботів, а соціальні структури, об'єднання, кістяк патріотичних людей. які поведуть маси до перемоги, прийдуть на допомогу, організують роботу суспільства.

Висновок. Завдяки компонентам та властивостям, соціальний капітал допомагає вирішувати завдання та стратегічні цілі, як окремих заходів та програм державного регулювання, сприяє впровадженню різноманітних нововведень та реформ так і служить джерелом індивідуально-колективної стійкості особистості при прийнятті рішень і подоланні перешкод соціального характеру. При створенні чітких цілей, задач та направленості, баченням кінцевого результату, держава в змозі впливати та стимулювати бізнес, громадські організації та звичайного пересічного громадянина в розвиток та інвестиції соціального капіталу, а саме, державні програми та стратегічні плани, що є опосередкованими і впливовими на ефективність та формування соціально-економічної співпраці у суспільстві та позитивного настрою соціально-економічної сфери. Концепція соціального капіталу на сьогоднішній день перспективна ніша соціально-економічного направлення, бо, перш за все стосується самої людини та її рівня життя та майбутнього процвітання. Виділення цього напрямку в окрему теорію розкриває необмежені простори дослідження, а остаточні визначення, характеристики та виміри дозволять спільно рухатися на правильному шляху, для подолання та практичної допомоги суспільству справлятися з негативними наслідками економічної руйнації, військової агресії, соціальної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коулмен Дж. Капітал соціальний і людський. *Соціальні науки і сучасність*. 2001. № 3. С. 122–139.
2. Bourdieu P. Forms of capital. *Economic sociology*. 2002. Vol. 3. № 5. Pp. 60–74.
3. Кожемякіна О. М. Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 118–131.
4. Гугнін Е., Чепак В. Феномен соціального капіталу. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 1. С. 49–57.
5. Левчук Н. М. Асоціальні явища як наслідок дефіциту соціального капіталу в Україні. *Український соціум*. № 1. 2011. С. 135–147.
6. Шаповалова Т. В. Вплив соціального капіталу на економічне зростання. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14(1). С. 167–175.
7. Коба Н. В. Вплив соціального капіталу на процес комерціалізації знання в організації. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 208–214.
8. Росколотько І. Соціальний капітал як продуктивний ресурс соціальних зв'язків. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 17–20.
9. Саліхов Б. В., Нейматова Б. А. Функціональна структура інтелектуального капіталу підприємства як об'єкт управління. *Креативна економіка*. 2008. № 11 (23). С. 50–58.
10. Серета Ю. В. Роль соціального капіталу у формуванні ставлення до ринкової економіки в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 72–89.
11. Фукуяма Ф. Довіра: соціальні чесноти та шляхи прозвітання : пер с англ. М.: АСТ Хранитель, 2006. 730 с.

12. Рогожин О. Г., Макаренко І. П. Інноваційний соціальний капітал: питання ідентифікації та вимірювання. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 2. С. 82–92.
13. Приятельчук А. О. Власність і капітал: сутність, структура та основні функції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 63. С. 48–52.
14. Патнем Р. Процвітаюча громада. Соціальний капітал і суспільне життя. *Американська перспектива*. 1993. Т. 4., № 13. С. 1–2.
15. Рябініна Н. О. Конвергенція соціального капіталу економічного розвитку України та державних органів на шляху європейської інтеграції. *Науковий вісник УжНУ. Серія. Міжнародні відносини та світове господарство*. Вип. 44. С. 69–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-11>
16. Соціальний капітал як фактор економічного зростання суспільства: інституційний аспект аналізу : монографія / Нар. укр. акад. ; за ред. Г. Б. Тимохової [каф. економіки та права]. Харків : Вид-во НУА, 2019. 184 с. URL: http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/2135/1/Timokh_06.pdf (дата звернення: 16.10.2022).
17. Рязак А. Теорія обміну знаннями в бізнес-стратегії. *Економіка процедур і фінанси*. 2016. Вип. 37. С. 545–553.
18. Dzhdzhula V., Gurochkina V., Epifanova I., Telnov A. Fuzzy technologies for modeling social capital in a developing economy. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2022. Vol. 19. Pp. 915-923. DOI: <https://doi.org/10.37394/23207.2022.19.80>
19. Гурочкіна В. В. Развитие человеческого капитала как основа инновационной активности предпринимательства. МНК *Сучасні парадигми розвитку національної та світової економіки, CHIȘINAŪ, Республіка Молдова, 2019 року*. С. 528–534. URL: <https://www.researchgate.net/publication/339339926> (дата звернення: 16.10.2022).
20. Hurochkina V., Reshmidilova S., Bogatchik, Telnov A., Skorobogata L., Ryabinina N. Modeling effectiveness of financial support for the social capital development in economic emergence. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2021. Vol. 17. Pp. 262–270. DOI: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.27>
21. Tulenty D., Likhovozova T., Riabinina N. Searching for Hidden Connections between the Evolution of Poverty in Developing Countries and Information Technology. *International Journal of Innovation and Technology Management*. 2022. Vol. 19, No 06, 2250018. DOI: <https://doi.org/10.1142/S0219877022500183>
22. Ларіна Т. О. Життєстійкість як життєве завдання особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика*. 2007. Том 2, Вип. 5. С. 131–138.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2022 р.

Стаття рекомендована до друку 18.12.2022 р.

Natalia Riabinina, Postgraduate Student, State Tax University, 31, Universitetskaya str., Irpin, 08201, Ukraine
 riabininano@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8378-4485>

SOCIAL CAPITAL AS A SOURCE OF INDIVIDUAL-COLLECTIVE ECONOMIC STABILITY

Abstract. The successful and progressive development of socio-economic oriented, political, profile reforms is due to the degree of level and spread of trust and respect for fundamental institutions focused on the formation of national value priorities of cohesion, cooperation, mutual assistance, promotion of a positive effective path and image and reliable partnership, which, especially, are necessary today for an indestructible Ukraine that is going through difficult times. Social capital affects all spheres of life, socio-cultural, economic-strategic, political, legal and other directions are based on a purposeful focus on a person, on raising the level of well-being and preserving the universe for future generations. Social capital has not been studied enough of the economic component, there is still no definitive definition, distribution of types and classifications, one of the topics discussed in scientific circles is the measurement of this type of capital. The article proposes the definition of the concept of "social capital" of the author and the analysis of directions and aspects of scientific researchers of this type of capital, sources, directions of use, principles, types of interconnection in society, which are a source of individual-collective economic stability. Comparative analysis of socio-economic growth and development of social capital proves the interrelation and close interweaving of common goals and objectives, interchangeability and complement of each other. Behavioral situational components of social ties and cooperative interactions, the inner core of stress resistance, the level of education and understanding help the community to overcome crisis situations and hardships of Ukrainian reality and the realities of today's Ukraine. It is social

capital that is considered as a resource of real assistance to a positive factor in the formation and development of a clear paradigm for the development of the socio-economic climate of Ukrainian society, business, and the state.

Keywords: **Social Capital, Economic Stability, Prosperity Index, the Relationship of Society, Socio-economic Rating.**

JEL Classification: M15; A14; O35; D71.

REFERENCES

1. Coleman, J. (2001). Capital is social and human. *Social Sciences and Modernity*, 3, 122 -139. (in Ukrainian)
2. Bourdieu, P. (2002). Forms of capital. *Economic sociology*, 3(5), 60-74.
3. Kozhemyakina, O. M. (2016). Trust and social capital: spatial value-normative interpretation. *Demography and Social Economics*, 1, 118–131 . (in Ukrainian)
4. Gugnin, E., & Chepak, V. (2001). The phenomenon of social capital. *Sociology: theory, methods, marketing*, 1, 49–57. (in Ukrainian)
5. Levchuk, N. M. (2011). Antisocial phenomena as a result of the deficit of social capital in Ukraine. *Ukrainian society*, 1, 135–147. (in Ukrainian)
6. Shapovalova, T. (2013). Influence of social capital on economic growth. *Economic analysis*, 14(1), 167–175. (in Ukrainian)
7. Koba, N. V. (2013). The influence of social capital on the process of commercialization of knowledge in organizations. *Business Inform*, 9, 208–214. (in Ukrainian)
8. Roskolotko, I. (2013). Social capital as a productive resource of social ties. *Actual problems of public administration*, 2, 17–20. (in Ukrainian)
9. Salikhov, B. V., & Neymatova, B. A. (2008). Functional structure of the intellectual capital of the enterprise as an object of management. *Creative Economy*, 11 (23), 50–58. (in Ukrainian)
10. Sereda, Y. V. (2015). The role of social capital in shaping the attitude to the market economy in Ukraine. *Economics and forecasting*, 2, 72–89. (in Ukrainian)
11. Fukuyama, F. (2006). Trust: social virtues and ways of reporting : per eng. M.: ACT Keeper, 2006.
12. Rogozhin, O. G., & Makarenko, I. P. (2013). Innovative social capital: issues of identification and measurement. *Demography and Social Economics*, 2, 82–92. (in Ukrainian)
13. Buddychuk, A. O. (2012). Ownership and capital: essence, structure and basic functions. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 63, 48–52. (in Ukrainian)
14. Poitnam, R. (1993). The Prosperous Community. Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4(13), 1–2.
15. Ryabinina, N. O. (2022). Convergence of social capital of economic development of Ukraine and state bodies on the way of European integration. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series. International relations and world economy*, 44, 69-77. doi: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-11>
16. Timokhova, G. B. (Ed.). (2019). Social capital as a factor in the economic growth of society: the institutional aspect of analysis: monograph. Kharkiv: Publishing house of NUA, 2019. Retrieved from http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/2135/1/Timokh_06.pdf. (in Ukrainian)
17. Razak, A. (2016). Theory of knowledge exchange in business strategy. *Economics of Procedures and Finance*, 37, 545–553. (in Ukrainian)
18. Dzhezdzhula, V., Gurochkina, V., Epifanova, I., & Telnov, A. (2022). Fuzzy technologies for modeling social capital in a developing economy. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, 915-923. DOI: <https://doi.org/10.37394/23207.2022.19.80>
19. Hurochkina, V. V. (2019). Razvitie man's capital was the basis of innovative activity of enterprise. *MNC Modern paradigms of development of the national and world economy*. CHIȘINĂU, Republic of Moldova Materials MNC 2019 (pp. 528-534). Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/339339926>. (in Ukrainian)
20. Hurochkina, V., Reshmidilova, S., Bogatchik, L., Telnov, A., Skorobogata, L., & Ryabinina, N. (2021). Modeling effectiveness of financial support for the social capital development in economic emergence. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 17, 262–270. DOI: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.27>
21. Tulenty, D., Likhovozova, T., & Riabinina, N. (2022). Searching for Hidden Connections between the Evolution of Poverty in Developing Countries and Information Technology. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 19, 06, 2250018. DOI: <https://doi.org/10.1142/S0219877022500183>
22. Larina, T. O. (2007). Resilience as a life task of the individual. *Actual problems of psychology: Psychological hermeneutics*, 2(5), 131–138. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 30.11.2022.

The article is recommended for printing 18.12.2022.